

UDK:950575.1:34

Farida ABDUVALIYEVA,
Namangan davlat universiteti tayanch doktoranti
E-mail: faridaabduvaliyeva57@gmail.com

Boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi, PhD F.Xusanova taqrizi asosida

TECHNOLOGY FOR THE DEVELOPMENT OF SPEECH CULTURE IN THE PUPILS OF THE PREPARATORY GROUP IN THE MULTIMEDIA MEDIUM

Annotation

This article discusses the development of speech culture in preschool children using multimedia tools. This article discusses the theory of developing speech culture using multimedia in preschool groups

Key words: Cognitive load theory, immersive technology, multimedia games, team development, multimedia programs, interactive testing.

ТЕХНОЛОГИЯ РАЗВИТИЯ РЕЧЕВОЙ КУЛЬТУРЫ У ВОСПИТАННИКОВ ПОДГОТОВИТЕЛЬНОЙ ГРУППЫ В МУЛЬТИМЕДИЙНОЙ СРЕДЕ

Аннотация

В данной статье рассматриваются вопросы развития культуры речи у детей дошкольного возраста с использованием мультимедийных средств. Также обсуждается теория развития культуры речи с применением мультимедиа в дошкольных группах. Рассматриваются пути достижения эффективных результатов за счет внедрения мультимедийных средств в подготовительные группы, привлечения внимания воспитанников и интеграции методов занятий.

Ключевые слова: Теория когнитивной нагрузки, иммерсивные технологии, мультимедийные средства, командные разработки, мультимедийные программы, интерактивное тестирование.

MULTIMEDIA VOSITASIDA TAYYORLOV GURUHI TARBİYALANUVCHILARIDA NUTQ MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYASI

Annotatsiya

Ushbu maqolada multimedia vositasida maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq madaniyatini rivojlantirish masalalari bayob etilgan. Shuningdek, tayyorlov guruhlarida multimedia vositalarini qo'llash orqali samarali natijalarga erishish yo'llari, tarbiyalanuvchilarning diqqatini jalb qilish bilan birga mashg'ulot usullarini integratsiya qilish haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Kognitiv yuklama nazariyasi, immersiv texnologiyalar, multimedia vositalari, jamoaviy mashg'ulot ishlarnalari, nutq, ko'nikma, interaktiv test.

Kirish. Maktabgacha yoshdagi bolalarning nutq madaniyatini rivojlantirish ularning shaxsiy rivojlanishi va kelajakdagi ta'lim jarayoniga tayyorgarlik ko'rishda muhim ahamiyatga ega. Bolalarning nutqi faqat grammatik to'g'rilik bilan cheklanib qolmasdan, balki aniq, ravon va muloqot madaniyatiga mos tarzda ifodalanishi zarur. Hozirgi kunda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, ayniqsa, multimedia vositalari bu jarayonni samarali tarzda qo'llab-quvvatlaydigan vosita sifatida ishlatilmoqda.

Multimedia texnologiyalari bolalar uchun eshitish, ko'rish va harakat orqali ma'lumotlarni yanada samarali tarzda qabul qilish imkoniyatini yaratadi. Turli interaktiv o'yinlar, audio va video materiallar hamda vizual ko'rgazmalar bolalarni nutqiy faollikka jalb qiladi [1]. Ayniqsa, tayyorlov guruhidagi bolalar uchun multimedia vositalaridan foydalanish nafaqat qiziqarli, balki ularning nutqini rivojlantirishda ham muhim rol o'ynaydi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Nutq madaniyatini rivojlantirish o'qituvchining muhim vazifalaridan biridir. Bu masala bo'yicha M.I. Gurevich, L.S. Vygotskiy, V.I. Shakhov va boshqa pedagoglarning ishlari nutq madaniyati shakllantirishga bo'lgan yondashuvlar aniq ifodalangan. Gurevich va Vygotskiy nutq madaniyatining rivojlanishini muloqot jarayonida uning o'zaro aloqadorligini ta'kidlaydilar. Raqamli vositalar, audiovizual materiallar, interaktiv dasturlar va internet resurslari o'quvchilarning nutq madaniyatini rivojlantirishda keng qo'llaniladi. O'zbekistonda bu texnologiyalar o'qituvchilarni metodik jihatdan o'qitish uchun samarali vositalar sifatida qaralmoqda. H.S. Sultonova va S.Q. Boboyev kabi mualliflar o'z asarlarida multimedia texnologiyalarining ta'lim jarayonini interaktiv va qiziqarli qilishdagi o'rnini alohida ta'kidlaydilar. A.A. Abdullayev va A.Z. Mirzaeva o'z asarlarida interaktiv

texnologiyalarni o'quvchilarning tilni o'rganishdagi faoliyatini oshirishda qo'llashni tavsiya etadilar [6]. Ular interaktiv texnologiyalar yordamida o'quvchilarning nutq madaniyatini rivojlantirishning samarali usullarini taqdim etadilar.

Tadqiqot metodologiyasi. Multimedia texnologiyalarini qo'llash orqali maktabgacha tayyorlov guruhidagi bolalar nutq madaniyatini rivojlantirish samaradorligini yanada oshirish mumkin. Bu jarayon pedagoglar va psixologlar tomonidan ishlab chiqilgan o'quv tamoyillari va metodikalarga asoslanadi.

Maktabgacha tayyorgarlik bosqichida nutqning vaqtida rivojlanishi juda muhim omil hisoblanadi. Nutqni shakllantirish bolaning har tomonlama rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Maktabgacha tayyorlov tarbiyalanuvchisi o'zining hissiy rivojlanishini, boshqalar bilan hissiy munosabatlarni tushunish qobiliyatini, shuningdek, hissiy holatlarni og'zaki va tashqi ifodalar orqali namoyon etishni o'rganadi [3].

Bolalar o'yinlari, video va audio materiallar yordamida nutq madaniyatini yanada boyitish va rivojlantirish mumkin.

Bugungi kunda texnologiyaning tez rivojlanishi pedagogik jarayonga yangi imkoniyatlar kiritmoqda. Ayniqsa, multimedia vositalari – audio, video, animatsiya, interaktiv ilovalar va o'yinlar yordamida ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil etish imkoniyatlari paydo bo'ldi. Ushbu texnologiyalar bolalarning eshitish, ko'rish va harakat orqali o'rganish qobiliyatlarini kengaytiradi. Multimedia asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarda quyidagi ko'nikmalarni rivojlantiradi: So'z boyligini oshirish

- Gap tuzish va aniq ifodalash;
- Tovushlarni to'ri talaffuz qilish;
- Muloqotda faol ishtirok etish.

Nutqni rivojlantirish, psixologiya va pedagogika jarayonlarining natijasi bo'lib, bu bolalarning intellektual va ijtimoiy salohiyatini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Nutqni o'stirishning asosiy vazifalaridan biri – leksik va grammatik tizimning shakllanishidir. Maktabgacha ta'lim bosqichida bo'lgan bolalar uchun, ularning lug'ati deyarli to'liq rivojlangan bo'lishi kerak. Bunday yoshdagi bolalar, kattalar va tengdoshlarining tilini erkin tushunib, o'z fikrlarini aniq ifodalashga qodir bo'ladi.

Nutq ko'nikmalarining bolaning shaxsiyati va dunyoqarashi shakllanishida beqiyos o'rni bor. Nutq nafaqat his-tuyg'ularni ifodalash, balki atrof-muhitni tushunish va unga ta'sir o'tkazish vositasi sifatida ham ishlatiladi. Bu esa bolalarning boshqa odamlar bilan samarali muloqot qilishini, o'zaro munosabatlarini mustahkamlashini ta'minlaydi, shuningdek, ularning intellektual salohiyatini oshiradi.

Bunday ijobiy natijalarga erishish uchun esa faqat klassik metodlar va texnikalarni qo'llash yetarli emas. Dars jarayonida innovatsion va noan'anaviy yondoshuvlar ham qo'llanilsa, yanada samarali natijalar olinadi.

Mediali o'yinlar bolalarning bilimlarini mustahkamlashda mashg'ulotlardan tashqari samarali vosita bo'lib, aqliy rivojlanishda tengdoshlaridan oldinda yoki orqada qolgan bolalar bilan individual darslarda qo'llanilishi mumkin. Bu o'yinlar intellektual faoliyat uchun zarur bo'lgan idrok, e'tibor, xotira, fikrlash va nozik vosita ko'nikmalarini rivojlantirishda yordam beradi. Kompyuter dasturlari bolalarni mustaqillikka o'rgatib, o'z-o'zini nazorat qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi [5]. Yosh bolalar uchun vazifalarni bajarishda qo'shimcha yordam va ularning harakatlarini bosqichma-bosqich tasdiqlash talab etiladi, bu esa tarbiyachilarga boshqa bolalar bilan ishlashda vaqtini tejash imkonini beradi.

Doimiy innovatsiyalar, professional o'sish va ilmiy tadqiqotlar orqali multimedia vositalarining maktabgacha ta'limdagi ta'sirini yanada kuchaytirish mumkin. Tadqiqot jarayonida bolalar nutqini rivojlantirishda multimedia vositalarining samaradorligini aniqlash uchun quyidagi ilmiy usullar qo'llaniladi:

Mashg'ulotlar davomida bolalar nutqiy faolligi, so'z boyligi va ifoda qobiliyatlari kuzatiladi. Mashg'ulotlar boshlanishidan oldin va oxirida nutqiy rivojlanish darajasi solishtiriladi. Tayyorlov guruhi bolalariga multimedia asosida maxsus mashg'ulotlar tashkil etilib, sinovlar o'tkaziladi [5]. Eng samarali usullar tanlab olinib, maqsadga erishish uchun foydalaniladi. Bunday sinovlar to'rt hafta davomida o'tkazilib, har hafta yangi interaktiv o'yinlar, audio hikoyalar va video darslar asosida mashg'ulotlar tashkil etiladi.

Tadqiqot jarayonida tayyorlov guruhi bolalari uchun multimedia vositalari asosida maxsus mashg'ulotlar tashkil etiladi. Bunday mashg'ulotlarda quyidagi vositalardan foydalaniladi.

Interaktiv o'yinlar bolalarning nutqini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Masalan, "So'z top" o'yini bolalarga rasm asosida so'zlar topish topshiriqlarini beradi. "Hikoya tuz" o'yinida esa bolalar ketma-ket joylashtirilgan rasmlar orqali hikoya yaratadilar. "Tez aytish" o'yini bolalarning talaffuzini tezlashtirishga yordam beradi.

Audio va video materiallar orqali bolalarga qisqa hikoyalar, ertaklar eshittiriladi, shuningdek ta'limiy multfilmlar ko'rsatiladi, ular asosida savol-javob faoliyatlari tashkil etilishi mumkin.

Multimedia o'yinlar alohida ahamiyatga ega. Nutqni rivojlantiruvchi o'yinlar: "Ranglarni top": Interaktiv dastur yordamida bolalar ranglarni nomlashni va ularni boshqa so'zlar bilan bog'lashni o'rganadilar. "Rasmga qarab gapir": Bolalarga surat yoki animatsiyalar ko'rsatiladi va ular o'z fikrlarini aytib beradi. "Qaysi so'z ortiqcha?": Bolalar mantiqiy fikrlash va to'g'ri so'z birikmasini shakllantirish ko'nikmasini rivojlantiradi. Audio o'yinlar: Ovozlarini ajratish va so'z boyligini oshirishga qaratilgan o'yinlar (masalan, "Tabiat ovozlari tani").

Jamoaviy ishlanmalar bolalar o'rtasida fikr almashish va muloqotga kirishishda muhim ahamiyatga ega. Teatrlashtirilgan mashg'ulotlar orqali ertaklar va hikoyalarni multimedia yordamida sahnalashtirib, bolalarning so'zlashuv nutqini

rivojlantirishga erishilgan. Guruhli bahs va suhbatlar esa mavzuli multimedia resurslari asosida bolalar o'rtasida fikr almashishni ta'minlaydi.

Multimedia dasturlaridan foydalanish ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil qilish imkonini beradi. Pedagoglar, masalan, "Bolalar uchun interaktiv ta'lim" yoki "Nutq rivojlantirish uchun multimedia o'yinlari" kabi maxsus dasturlarni o'quv jarayonida qo'llashlari mumkin. Ba'zi pedagoglar esa o'z shaxsiy ishlanmalari sifatida rasm, ovoz va videolarni birlashtirgan taqdimotlar tayyorlab, bolalarning nutq rivojlanishiga yordam beruvchi maxsus materiallar yaratganlar.

Amaliy mashg'ulotlar ham muhim rol o'ynaydi. Bu mashg'ulotlarda bolalarga hayotiy vaziyatlar (masalan, do'konda xarid qilish, hayvonot bog'ida sayr qilish) ko'rsatiladi, va ular shu vaziyatlarga mos ravishda dialog tuzishadi. Interaktiv testlar va topshiriqlar orqali bolalar nutqiy xatolarni tuzatishga o'rganadilar.

Maktabgacha ta'limda ota-onalar bilan hamkorlikka alohida e'tibor berish zarur. Uyda multimedia vositalaridan foydalanish uchun ota-onalarga ko'rsatmalar berish, bolalar bilan interaktiv o'yinlar o'ynash va audio hikoyalarni tinglash orqali ularning yordamini olish muhim. Shuningdek, ota-onalar uchun multimedia vositalari yordamida bolalarning nutqini rivojlantirish bo'yicha seminarlar tashkil etilgan.

Multimedia vositalari bilan ishlashda tarbiyachi va mas'ul shaxslarning nazorati va kuzatuv juda muhimdir. Bolalarda so'z boyligi va jumalarni to'g'ri tuzish qobiliyatining oshgani kuzatilgan. Muloqotga kirishish va fikrlarni aniq ifodalashga bo'lgan qiziqish ortgan.

Bolalar multimedia vositalaridan mustaqil foydalanishni o'rganib, ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tayyorlov guruhlarida multimedia vositalari yordamida nutq madaniyatini shakllantirish ishlari ijobiy natijalarga olib kelgan. Bu jarayonni yanada rivojlantirish uchun yangi texnologiyalarni joriy etish va pedagoglarning malakasini oshirish zarur.

Tahlil va natijalar. Multimedia vositalarining ta'lim jarayoniga kiritilishi, tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilarining nutq madaniyatini rivojlantirishda aniq natijalarga olib keldi. O'tkazilgan tadqiqotlar va amaliy ishlar asosida quyidagi asosiy natijalarga erishildi:

Nutq madaniyati ko'nikmalarining yaxshilanishi Multimedia vositalari yordamida o'quvchilarning nutq madaniyatini rivojlantirishda samarali natijalar kuzatildi. Interaktiv materiallar, audiovizual resurslar va talaffuz mashqlarini bajarishda multimedia vositalari yordamida nutqni aniq va to'g'ri ifodalashda sezilarli o'zgarishlar sodir bo'ldi.

O'quvchilarning muloqot qobiliyatining rivojlanishi Multimedia texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarning o'zaro muloqot qilish, fikr almashish va nutqiy ifodalarini rivojlantirishga yordam berdi. Interaktiv usullar va guruh ishlaridagi ishtirok, ularning nutq madaniyatini amalda oshirishga imkon yaratdi.

O'qituvchilarning pedagogik kompetensiyasining oshishi Multimedia vositalarining ta'lim jarayonida qo'llanilishi o'qituvchilarning pedagogik mahoratini yanada oshirdi. Ular multimedia texnologiyalarini samarali qo'llash orqali o'quvchilarga ko'proq tushunarli va qiziqarli ta'lim bera olishdi.

Ijodiy va mustaqil fikrlashning oshishi Multimedia vositalari o'quvchilarning ijodiy va mustaqil fikrlashlarini rag'batlantirdi. O'quvchilar o'z nutqlarini yaratishda va tanqidiy fikr yuritishda ko'proq erkinlikni his etdilar, bu esa ularning nutq madaniyatini rivojlantirishga katta yordam berdi.

Nutq madaniyatini rivojlantirishda multimedia vositalari juda samarali bo'lib, o'quvchilarning tilni aniq va to'g'ri ishlatish ko'nikmalarini oshiradi. O'quvchilar audiovizual materiallar, video darslar, va interaktiv mashqlar orqali talaffuzni to'g'ri ishlatishni, grammatikani va stilistikani o'zlashtirishni osonlashtiradilar. Bunda, o'quvchilar faqat nazariy bilimlarga ega bo'lib qolmay, balki amaliyotda ham o'z nutqlarini shakllantirishda o'zgarishlar kuzatildi.

Xulosa va takliflar. Multimedia vositalarining maktabga tayyorgarlikdagi qo'llanilishi kognitiv, lingvistik va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish uchun dinamik platforma yaratadi. Pedagogik va psixologik jihatlarini hisobga olish bolalarning

maktabdagi akademik va ijtimoiy muammolarga yaxshi tayyor bo'lishlarini ta'minlaydi. Maktabgacha tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilarining shakllangan nutqi sayqallanishida multimedia vositalaridan foydalanish talabi yuqori. Har bir sohada bo'lgani kabi ta'lim sohasida ham zamonaviy texnologiyalar ajralmas bo'lak sifatida qaralmoqda. Multimedia vositalari

bolalarning tinglash, tushunish, gapirish va so'z boyligini oshirish jarayonlarida samarali natija beradi. Shuningdek, bu vositalar ta'lim jarayonini yanada qiziqarli, jonli va interaktiv shaklga olib keladi. Shu sababli, maktabgacha ta'lim muassasalarida multimedia texnologiyalaridan keng foydalanish tavsiya etiladi.

ADABIYOTLAR

1. Mirjalilova S., To'laganova R. Ta'lim jarayonida pedagogik texnologiyalar. Metodik tavsifnoma. -2008.
2. Sodiqova Sh.A. "Maktabgacha pedagogika". Fan va texnologiya. -2017.
3. Babayeva D. R. "Bolalar nutqini o'stirish". "Barkamol fayz media" 2018.
4. Usmonova, D. (2021). "Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlash metodikasi". Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.
5. Umarova, G., & Toshpo'latov, A. (2024). Klaster tanqidiy fikrlash texnologiyasi texnikasi sifatida. Центральноазиатский журнал междисциплинарных исследований и исследований в области управления, 1(10), 49–55. Извлечено
6. Kozlova S.A. (2018). Multimedia texnologiyalari asosida bolalar nutqini rivojlantirish metodikasi. Toshkent: O'qituvchi.